

Cséti Máté

KIVONATOK
AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC
KARCAGI KÖTŐDÉSEIBŐL

KARCAG, 2020.

Tartalom

1. Motivációm, a téma iránti elköteleződés.....	2
2. A kutatásom módszerei, céljai	3
2.1. Dolgozatom célja	4
3. Pillanatok Karcag 1956-os történetéből.....	5
3.1. Karcagi diákok és tanáraik az 1956-os forradalom sodrában.....	5
3.2. Filep István tanár úr portréja.....	7
3.3. Gimnazisták és tanáraik meghurcolása a megtorlások során	8
4. Összegzés, személyes véleményem	10

1. Motivációm, a téma iránti elköteleződés

Általános iskolás korom óta aktívan veszek részt az iskolai életben. Intenzíven sportolok és tanulmányaimat is igyekszem céljaimhoz mértelen komolyan venni. Tantárgyaim között a történelem számomra mindig kiemelkedő szerepben volt. Az első tanórám után már úgy álltam hozzá, hogy többet és részletesebben szeretnék tudni, mint osztálytársaim. Elsősorban általános iskolai és középiskolai tanárainknak köszönhetem, hogy megszerettették velem ezt a tantárgyat, kiváló tanítási módszereiknek köszönhetem, hogy ez a tárgy lett az elsősorú tantárgy számomra. Előadásmódjukkal és a tárgy iránti elkötelezettségükkel, fáradalmaikkal és segítségükkel alkalmam nyílt egy jelentős tudás elsajátítására és ennek a tudásnak megmérettetésére több tanulmányi versenyen indultam az évek során. A versenyek során tapasztalt sikerek vagy kudarcélmények még inkább arra sarkalltak, hogy tovább bővítssem és fenntartsam az eddigi meglévő ismereteimet. Szabadidőmben szívesen nézek történelmi dokumentumfilmeket, tanárom, Dr. Pintér Zoltán tanár úr ajánlására elkezdtem történelmi könyveket, cikkeket olvasgatni, családom révén pedig már évek óta röpképes repülőgép modelleket építünk híres történelmi repülőgéptípusok modellezésével.¹ Osztályfőnököm, aki

¹ Repülőgép modellezési hobbimhoz kötődik, hogy 2020. februárjában iskolámban tudományos előadást tartottam az első világháború katonai aviatikájának, a hadirepülés kezdeteinek témájában. Az előadás során fényképfelvétel, cikk készült, online elérhetősége: http://www.nagykunreformatus.hu/content_g/19_20/img/interaktiv_tortenelmi_eloadas1.jpg (letöltve: 2020. 03. 20.)

egyben történelem tanárom is, a XX. századi magyar történelemmel foglalkozik, személyes példájával inspirál a kutatásra, pl. szeretem az ő saját kiadású szócikkeit, könyveit olvasgatni. Mindezek hatására döbbsentem rá, hogy hazánk és városunk történelme mennyire felkelti az érdeklődésemet, így számomra ideálisnak érzem a pályázat témáját.

2. A kutatásom módszerei, céljai

Osztályfőnököm, történelem tanárom vállalta e pályázat megírása során a mentorációt, témavezetői tevékenységet. A vele folytatott beszélgetés során értettem meg, hogy tudományos tényeket, új ismereteket közzétenni komoly kihívás, lényegében szellemi tulajdon létrehozásának minősül. Fontos, hogy megbízható, korszerű és objektív, elfogulatlan módon tegyem ezt. Az ún. tudományetika a mai történészek között elsődleges irányelv, így dolgozatomat mentorem irányítása mellett szakszerűen lánjegyzetem, a nemzetközileg is ismert és elfogadott Századok című történettudományi folyóirat hivatkozási szabályrendszere szerint.² A kutatás akkor képvisel komolyabb szellemi értéket, ha törekszik újszerű megközelítést és/vagy új ismereteket felvonultatni. Ehhez számomra elképesztően jó lehetőséget kínál a digitalizációs technológiai fejlődés! Lassan 15 éve jelent meg az utolsó, Karcag 1956-os történetéhez köthető tudományos feldolgozás, de a város '56-os múltismeretének írott munkái zömében 20 évnél is régebbi munkák,³ így a digitalizációs fejlődés révén online kereshetővé vált levéltári anyagok terén kis mértékben talán hozzá tudok járulni ezek bővítéséhez. Kutatásomat nagyban segítette az egyébként nem olcsó, előfizetéses rendszerben működő Arcanum Digitális Tudománytár és „a Szakkiadók Társulása, röviden

² A Századok c. szaktudományos folyóirat részletes hivatkozási szabályrendszere: <https://szazadok.hu/szerzoinknek/> (letöltve: 2020. 03. 20.)

³ Karcag 1956-os múltjához köthető tudományos feldolgozások:

- *Fazekas Mihály*: Én így láttam. Napló 1956-1957-ből. Karcag, Karcag Város Önkormányzata, 1996.
- *Filep István*: Karcag, 1956. Karcag, Karcag Város Önkormányzata, 1997.
- *Szabó Miklós, D.*(1942-) (újságíró): Karcag: 1956 - diákszemmel. In: Karcagi kalendárium, 2006 / szerk. Daróczi Erzsébet; előszó Fazekas Sándor. – Karcag, Déryné Művelődési és Ifjúsági Központ, 2005.
- *Kemény Pál* kihallgatási jegyzőkönyve. In: Karcagi Hírmondó (1996. november 29.)
- *Körmendi Lajos*: Kaszákkal tankok ellen. In: Szabad Föld 60. évf. (2004.10.22.) 43. sz.
- *Retkes Tamás*: Az '56-os forradalom és szabadságharc utáni megtorlások Szolnok megyében: Emlékezzünk. In: Honismeret 32. évf. (2004.02.) 1. sz.
- *Bojtos Gábor*: Hat epizód Karcag 1956-os eseményeiből In: Jászkunság, 49. évf. 1956-os különszám 2006.

SZAKTÁRS adatbázis”, a Magyar Nemzeti Digitális Archívum (Manda), a Hadtörténeti Intézet Könyvtárának online adatbázisa, az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtára, a Hungaricana Közgyűjteményi Portál adatbázisa és más levéltári anyagokat elérhetővé tevő webhelyek.⁴

2.1. Dolgozatom célja

A témám alaposabb utánajárása során értettem meg, hogy egy esszébe besűríteni mindazt az információ mennyiséget, melyet Karcaghoz kötődően eddig felhalmoztak és/vagy levéltári adatbázisokban hozzáférhetővé tettek 1956 vonatkozásában, szinte lehetetlen. Mentorom, Dr. Pintér Zoltán tanár úr tanácsára rövid fejezetekben, kivonatolva próbálok közölni olyan eseményeket a város forradalom alatti múltjából, melyek a városi gimnázium és a Karcagi Öregdiákok Baráti Köre, e pályázat kiírói számára is emlékezetesek lehetnek. Különösképp fontosnak érzem Filep István egykori gimnáziumi tanár szerepének feltárását és meghurcolásának feltárható részleteit közzétenni.

⁴ A kialakult járványhelyzet miatt az egyébként rendre bezárt levéltárak helyett online kutatást helyeztem előtérbe. E adatbázisok nagyban segítették írásművem megszületését.

<https://adtplus.arcanum.hu/hu/> (előfizetéses)

<https://www.szaktars.hu/> (előfizetéses)

<https://mandadb.hu/>

<http://opac3-konyvtar.hadtori.hunteska.hu:8080/>

<https://mek.oszk.hu/>

<https://kiadvanyok.neb.hu/hu/>

<https://hungaricana.hu/hu/>

3. Pillanatok Karcag 1956-os történetéből

3.1. Karcagi diákok és tanáraik az 1956-os forradalom sodrában

1956. október 23. és az azt követő napok nemcsak az országos politikában okoztak gyökeres változást az addigi viszonyokhoz képest. Karcagi gimnazisták és tanáraik lelkesen vetették bele magukat a forradalom eseményeibe. Az állami gimnázium egyes tanárai, pl. Filep István irányítása mellett október 23-át követően diákbizottság alakult „Magyar Középiskolás Ifjúság Karcagi Szervezete” néven.⁵ E diákbizottság Karcag Város Forradalmi Tanácsával együttműködve intenzívek tekinthető közéleti működésbe kezdett. E bizottság létrejöttéről, és tizenhét pontban megfogalmazott, zömében oktatáspolitikai célú követeléseiről Filep István saját emlékiratában is megemlékezett.⁶

A Diáktanács szervezésében 1956. október 27.-én a karcagi diákok, mint egy 300 fővel kivonultak nemzeti színű zászlókkal, szalagokkal elindultak, hogy megkoszorúzzák a város Petőfi és Kossuth Lajos szobrát. Az ünnepi menet fegyelmezetten elérte Kossuth szobrát, ekkor a tömeg közösen énekelt egy Kossuth nótát. A nótára városi tömeg gyűlt, akik szintén fegyelmezetten csatlakoztak az ünneplő diáksereg

⁵ Országos Széchenyi Könyvtár, 1956-os röplapok gyűjteménye, 1956/300. jelzet. Online: <https://www.mek.oszk.hu/04000/04056/html/roplap/datum.html> (letöltve: 2020. 03. 21.)

⁶ Filep István: Karcag, 1956. Karcag, Karcag Város Önkormányzata, 1997. 88.

mögé. A koszorúzás végén a szokásosan megszólalt a Himnusz. Minden ünneplő karcagi fegyelméletten, vigyáz állásban, könnyes szemmel éneklik egyként nemzeti imádságunkat.⁷

A karcagi eseményekről, a gimnázium diákságának forradalom melletti bátor kiállásáról a Magyar Rádió hullámhosszán is megemlékeztek!

„15.00 h. Híreket mondunk (...):

Karcagi jelentés: Október 27-én a gimnáziumi fiatalság felvonulásával kezdődött a tüntetés. A diák fiatalsághoz csatlakoztak az üzemek dolgozói is. Pillanatok alatt az egész város népe egy emberként állt a forradalom mellé. Éppen így a honvédség alakulatai, a rendőrség, a tűzoltóság és az összes karhatalmi szervek. Különösen ki kell emelni a kunmadarasi... egységét, amely lelkesen csatlakozott a forradalomhoz. Megalakult Karcag város munkástanácsa, ugyanakkor az üzemekben is megalakultak a munkástanácsok. A honvédség a rendőrséggel együtt vette át a nemzetőrséget. Példás volt a város lakosságának fegyelmélettsége annak ellenére, hogy naponta sok szovjet tank vonult át a városon, ami a lakosság idegzetét komoly próbára tette.

Karcag város dolgozói követeléseiket pontokba foglalva eljuttatták a Minisztertanács elnökéhez, Nagy Imréhez. A városban teljes rend van. A munkástanácsok megalakulásával egyidejűleg a dolgozók elkezdték a munkát. Reméljük, hogy a helyzet teljes kialakulásával a betakarítási munkák még nagyobb ütemben indulnak meg. A lakosság mindenütt a leglelkesebben támogatja Budapest harcát és naponta több teherautó élelmet küld a fővárosnak.”⁸

Emellett Filep későbbi letartóztatásáról szóló sajtóanyagból egyértelműsíthető, hogy számos, a város forradalmi hangulatát meghatározó röplap elkészítésében is jelentős szerepet vállalt.

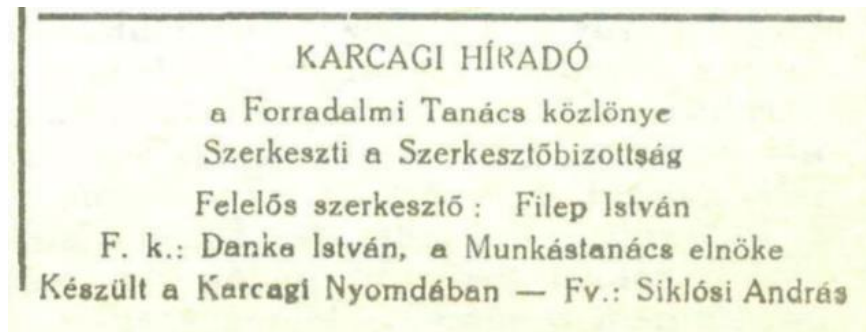
A Karcagi Híradó címen indult, 1956. október 29-én debütált városi lap is Filep István főszerkesztésében látott napvilágot.⁹ A Magyar Nemzeti Digitális Archívum gyűjteményéből lekérhető október 29-i lapszám impressziuma is ezt bizonyítja:

⁷ Karcagi Híradó, I. évfolyam, 1. szám, 1956. október 29. 1. „Így történt”

⁸ Kenedi János (szerk.): A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23 - november 9. (Századvég füzetek, 1989.) 1956. október 31. 287.

⁹ Filep István tanár úr saját emlékiratában a Karcagi Híradó c. újság tíz, számozott számának megjelenéséről ír, számol be. Az utolsó előtti szám ismereteim szerint 1956. november 28-án, a legutolsó december 1-én jelent meg.

Lásd: Filep István: Karcag, 1956. Karcag, Karcag Város Önkormányzata, 1997. 43.

3.2. Filep István tanár úr portréja

Filep István középiskolai tanár, aki a Debreceni Református Kollégiumban érettségizett, majd 1953-ban tanári diplomát szerzett történelem-földrajz pedagógiai szakon. 1955-től Karcagon a Gábor Áron Gimnáziumban tanított. Egy évvel később 1956-tól pedig a Karcagi Városi Tanács titkára lett. Vallásos neveltetésben részesült, édesapja teológiát tanított Hollandiában. Filep István aktív résztvevője volt a Karcagon szerveződött pedagógus ifjúsági szervezetnek. A fiatal karcagi tanár már a forradalom kitörése előtt, 1956. október 20-án, a karcagi városházán tartott értelmiségi nagygyűlésen felvetette a szovjet csapatok kivonásának kérdését és idézte a budapesti írók cikkeit, akik a funkcionáriusokat és a hibák elkenését bírálták. Filepet az október 27-én megalakult városi forradalmi tanács titkárává és a sajtóügyek biztosává választották meg. 1956. november 4-én, amikor egyes karcagi lakosok a szovjet csapatok által megszállt kunmadarasi repülőtér megtámadására készültek, Filep István a tervet esztelenségnek nevezte, és az embereket lebeszélte erről. Filep István vezetésével a karcagi diákság a forradalom leverése után is aktív maradt. November közepén a Gábor Áron Gimnázium Diákbizottsága Filep kezdeményezésére röplapokat nyomtatott, melyeken a Nagy Imre-kormány visszaállítását és a Kárpát-Ukrajnába irányuló deportálások beszüntetését követelték. Filep Istvánt 1957 februárjában letartóztatták, első fokon öt, másodfokon három év börtönbüntetésre ítélték. A forradalom karcagi résztvevőinek perében nyolcadrendű vádlott volt. A Fővárosi Bíróság Népbírószági Tanácsa különös módon nemcsak államellenes szervezkedés, hanem ifjúság elleni büntett miatt is elítélte a karcagi pedagógust.

3.3. Gimnazisták és tanáraik meghurcolása a megtorlások során

Karcag Város Honvédelmi Bizottmánya 1956. október 29-től kezdve esti 19 órától reggel 6 óráig a 18 éven aluli fiatalok utcai jelenlétét megtiltotta, sem egyenként, sem csoportosan nem közlekedhettek az utcákon.¹⁰ Számos, a helyi fiatalságot érintő egyéb rendelkezés is feltárható a fennmaradt forrásanyagból. Felszólították pl. a karcagi anyákat, hogy kiemelt figyelmet szenteljenek gyermekeikre, mivel nem tudták még akkor, hogy a forradalom milyen szörnyűségeket hozhat.¹¹ Aligha tudhatták ekkor, 1956. október végén, hogy nem maga a forradalom (mely valójában október végére eredményeiben győz és konszolidálódik), hanem a szovjet ellentámadás és az annak nyomán felálló kádári-karhatalmi rend megtorlásai fognak igazi veszélyt jelenteni a város szülőiteire.

A forradalom 1956. november 4-i és az azt követő napok során végrehajtott eltiprása után közel két hónappal már országszerte zajlottak a kádári-hatalmi rend megtorlásai. Sajnos Karcagot sem kerülte el ez a folyamat. A gimnázium és a város forradalom alatti újjárendeződésében meghatározó szerepet játszott karcagi értelmiségiek egyik oszlopos tagja Filep István tanár úr volt, a Gábor Áron Állami Gimnázium tanára. Filepet és egy városi mérnököt, Kovács Gézát épp 1956 karácsonya előtt tartóztattak le „izgató tartalmú” röplapok terjesztése, rendszerellenes tevékenység miatt.

„LAZÍTÓ RÖPIRATOKAT GYÁRTOTT EGY TANÁR ÉS EGY MÉRNÖK

Az ügyészség letartóztatta Filep István karcagi gimnáziumi tanárt és Kovács Géza karcagi vegyész mérnököt, akik kézi nyomdájukkal izgató tartalmú röpiratokat készítettek.

A rendőrség a házkutatás során a nyomdát és a röpiratokat lefoglalta. Állam elleni izgatás büntette miatt rövidesen bíróság elé kerülnek.”¹²

¹⁰ Karcagi Híradó, I. évfolyam, 1. szám, 1956. október 29. 2. „A Honvédelmi Bizottmány közleményei”

¹¹ Karcagi Híradó, I. évfolyam, 1. szám, 1956. október 29. 2. „ÉDESANYÁK!”

¹² Arcanum Digitális Tudománytár, Népszava - Népakarat, 1. évfolyam, 37. szám, 1956. 12. 24. 3.

„KARCAGI LETARTÓZTATÁSOK

A budapesti rádió jelentése szerint Karcagon letartóztattak egy tanárt és egy mérnököt, akiket azzal vádolnak, hogy tiltott röpiratokkal izgattak a hatóságok ellen. A letartóztatott személyeknél egy kézinyomdát és bizonyos mennyiségű röpiratot is találtak. A rádió jelentése szerint a letartóztatottakat hamarosan bíróság elé állítják.”¹³

¹³ Arcanum Digitális Tudománytár, Magyar Szó, 13. évfolyam 351. szám, 327-356. szám, 1956. 12. 25.

4. Összegzés, személyes véleményem

Tizenegyedikes diákként, jövőre az érettségi évébe lépve úgy érzem, a XX. századi eseményeket megtanulni és megérteni egészen más, mint a korábbi történelmi időszakok logikája volt. Osztályfőnököm – történelem tanárom, Dr. Pintér Zoltán tanár úr gyakran mondogatja, hogy a XX. század az „új barbárság kora”, azaz társadalmi-technikai fejlődés nem hoz jobb, élhetőbb világot, sőt! Filep tanár úr sorsának feltárása szerintem számomra egy ablakot nyitott Karcag 1956-os múltjába, egy igazság és jogegyenlőség nélküli korba, de e képzeletbeli ablakból minden és mindenki nem látható. Érdeemes lenne a szintén közismert mártír lelkész, Pap Béla, esetleg Kemény Pál sorsának feltárása, összevetése Filep tanárúréval. E dolgozat terjedelmi korlátai, a jelenleg zajló országos vészhelyzet a vírusveszély tükrében azonban nem teszi lehetővé, hogy levéltárakba, könyvtárakba jussak el, mentorommal is csak online tudok kommunikálni. Dolgozatommal tisztelegni kívánok egykori diáktársaim bátor fellépése, a forradalom ügye melletti elköteleződése mellett!

Cséti Máté, 11. B osztályos diák

Karcag, 2020. 04. 08.